

JAROSLAV HAŠEK

*Kunnon sotamies Švejek
maailmansodassa*

TAMMEN KLASSIKOT

*Kunnon sotamies Švejk
maailmansodassa*

JAROSLAV HAŠEK

*Kunnon sotamies Švejk
maailmansodassa*

TAMMEN KLASSIKOT

SUOMENTANUT
EERO BALK

TAMMI
HELSINKI

Tämän teoksen suomentamista on tuettu Suomalaisen kirjallisuuden edistämisvaroista.

Kursivoitujen vieraskielisten sanontojen selitykset sivuilla 745.

Kuvitus: Josef Lada

Tšekinkielinen alkuteos *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* ilmestyi 1920–1923.

Ensimmäiset kolme suomenkielistä painosta ilmestyivät 1991–1992 Kustannus Oy Orient Expressin julkaisemana.

Ensimmäinen Tammen kustantama painos ilmestyi 2013.

Suomenkielinen laitos © Eero Balk ja Tammi 2013

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
Tammi, Lönnrotinkatu 18, 00120 Helsinki

ISBN 978-952-04-7736-3

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut tuotevastuu@tammi.fi

JOHDANTO

Suuri aika vaatii suuria ihmisiä. On tuntemattomia sankareita, vaatimattomia, vailla Napoleonin mainetta ja kunniaa. Jos perehtyisimme heidän luonteeseensa, se jättäisi varjoonsa itsensä Aleksanteri Suurenkin maineen. Tänä päivänä voitte Prahán kaduilla kohdata nukkaviehrun miehen, joka ei itsekään tiedä, mitä uudet suuret aikakaudet historiassa merkitsevät. Hän menee konstailematta menojaan, ei vaivaa ketään eivätkä häntäkään vaivaa haastattelunkipeät lehtimiehet. Jos kysyisitte hänen nimeään, hän vastaisi teille koruttoman suorasukaisesti: "Minä olen Švejk..."

Ja tämä vaitonainen, karu, nuhrainen mies on todellakin vanha kunnan sotamies Švejk, urhea sankari, jonka nimi oli Itävallan aikana kaikkien Böömin kuningaskunnan kansalaisten huulilla ja jonka maine ei himmene tasavallassakaan.

Tuo kunnan sotamies Švejk on kovasti mieleeni, ja esittäessäni hänen kohtalonsa maailmansodan aikana olen vakuuttunut, että te kaikki tunnette myötätuntoa tuota tuntematonta, vähään tyytyvää sankaria kohtaan. Hän ei ole typerän Herostratoksen lailla polttanut jumalattaren temppeliä Efesossa päästäkseen lehtiin ja koulukirjoihin. Ja se riittää.

Tekijä

Osa I
SELUSTASSA

1.

KUNNON SOTAMIES ŠVEJK
PUUTTUU MAAILMANSOTAAN

— Se on sitten Ferdinand tapettu, virkkoi vuokraemäntä Švejkille, joka oli aikanaan keskeyttänyt sotapalveluksen sen jälkeen, kun sotilaslääkärilautakunta oli lopullisesti julistanut hänet hourupääksi, joka elätti itsensä myymällä koiria, rumia, sekarotuisia otuksia, joiden sukupuut hän väärensi.

Tämän puuhan ohella häntä vaivasi leini, ja hän oli parhaillaan voitelemassa polviaan Opodeldok-linimentillä.

— Kumpi Ferdinand, rouva Müller? Švejk kysyi hieroskellen edelleen polviaan. — Minä tunnen kaksi Ferdinandia. Toinen on rohdoskauppias Průšan apulainen, joka joi kerran vahingossa pullon jotain hiusvettä, ja sitten tunnen vielä Ferdinand Kokoškan, joka kerää koiranpaskaa. Eipä tule suurta vahinkoa kumpaisestakaan.

— No arvon herra, arkkiherttua Ferdinand, se konopištäläinen, se

pönäkkä ja jumalinen.

— Jessusmaaria! Švejk hihkaisi, — sepä mainiota. Ja missä herra arkkiherttualle kävi näin?

— Hänet pantiin päiviltä Sarajevossa, arvon herra, revolverilla, kuulemma. Oli ajanut sen arkkiherttuattarensa kanssa automobiilissa.

— Kappas vain, rouva Müller, automobiilissa. Joo, kyllä semmoinen herra voi sen itselleen suoda, eikä mieleen edes juolahda, että tuommoisessa automobiiliajelussa voi käydä kalpaten. Ja Sarajevossa kaiken kukkuraksi, se on Bosniaa se, rouva Müller. Asialla olivat varmaan turkkilaiset. Meidän ei olisi pitänyt mennä ottamaan niiltä Bosniaa ja Herzegovinaa. Siinäpä se, rouva Müller. Herra arkkiherttua on siis jo Herran huomassa. Joutuiko pitkäänkin kitumaan?

— Herra arkkiherttua oli heti selvä, arvon herra. Tietäähän sen, revolveri ei ole mikään leikkikalua. Tuossa taannoin muuan herra leikki meillä Nuslessa revolverilla ja ampui koko perheensä ja talonmiehen, joka oli tullut katsomaan, kuka se kolmannessa kerroksessa paukuttelee.

— Kaikki revolverit, rouva Müller, eivät paukahda, vaikka mikä olisi. Niissä on monenlaisia. Mutta herra arkkiherttuan varalle oli varmaan ostettu jotain parempaa, ja voisinpa vaikka lyödä vetoa, rouva Müller, että se, joka sen teki, oli varta vasten sonnustautunut hienoihin vetimiin. Herra arkkiherttuan ampuminen on nähkääs sangen työlästä touhua. Ei se ole samaa kuin jos salametsästäjä pamauttaa metsänvartijan hengiltä. On nimittäin tiedettävä, mitenkä arkkiherttuan lähelle pääsee, semmoisen herran kimppuun ei passaa pyrkiä missä tahansa rääsyissä. Silkkipytty on oltava, jotta poliisi ei nappaisi ennen aikojaan.

— Niitä oli kuulemma useampia, arvon herra.

— No tottahan toki, rouva Müller, Švejk sanoi ja lakkasi hieromasta polviaan. — Jos haluaisitte tappaa herra arkkiherttuan tai itsensä hänen majesteettinsa keisarin, niin varmasti kysyisitte joltakulta neuvoa. Ei kysyvä tieltä eksy. Yksi neuvo sitä, toinen tätä, ja niin homma onnistuu, niin kuin kansallislaulussakin sanotaan. Tärkeintä on haistaa se hetki, kun tuommoinen herra on lähettyvillä. Muistanpa sen herra Lucchenin, joka pisti meidän Elisabeth-vainamme hengiltä

viilalla. Oli sen kanssa kävelyllä. Ja uskokaapa vain, sen koommin ei yksikään keisarinna ole käynyt kävelyllä. Ja sama odottaa vielä yhtä jos toistakin. Saapa nähdä, rouva Müller, ne kyllä pääsevät käsiksi tsaarriin ja tsaarittareenkin, ja ehkä, Luoja paratkoon, itse hänen majesteettiinsa keisariin, kun kerta hänen veljenpoikansakin on pantu pois päiviltä. Vanhalla herralla on paljon vihamiehiä. Vielä enemmän kuin Ferdinandilla. Muuankin herra kertoi hiljan krouvissa, että koittaa aika, kun nämä keisarit kaatuvat yksi toisensa perästä eikä heitä auta edes yleinen syyttäjä. Sitten hänellä ei ollut rahaa laskuun ja kapakanpitäjä joutui kutsumaan poliisit. Ja miespä otti ja veti kapakanpitäjää turpaan kerran ja konstaapelia kahdesti. Sitten hänet vietiin poliisivaunuilla, jotta olisi tullut järkiinsä. Niin, rouva Müller, nykyisin sitä sattuu ja tapahtuu. Se on taas menetys Itävallalle. Kun olin sotaväessä, niin muuan jalkamies ampui kapteenin. Latasi pyssyn ja marssi kansliaan. Siellä hänelle sanottiin, että hänellä ei ole sinne mitään asiaa, mutta hän sen kun intti, että hänen on päästävä kapteenin puheille. Kapteeni tuli ja tälläsi hänelle poistumiskiellon. Jalkamies otti pyssyn ja pamautti kapteenia suoraan sydämeen. Kuula lensi ulos kapteenin selästä ja teki vielä tuhojaan kansliassa. Särki mustepullon, ja siinä tarveltyi virallisia asiakirjoja.

— Miten sille sotilaille kävi? rouva Müller kysyi kotvan kuluttua, kun Švejk pukeutui.

— Hirttäytyi henkseleihin, Švejk sanoi puhdistaan hattuaan. — Eivätkä ne henkselit olleet edes hänen omansa. Ne hän lainasi vanginvartijalta, kun hänen housunsa mukamas lököttivät. Olisiko hänen pitänyt odottaa, että hänet ammutaan? Tietäähän sen, rouva Müller, että tuommoisessa tilanteessa menee pää sekaisin itse kultakin. Vanginvartija sai siitä hyvästä arvonalennuksen ja kuusi kuukautta. Mutta ei hän niitä istunut. Karkasi Sveitsiin ja on siellä nykyisin saarnamiehenä jossain kirkossa. Nykyään ovat kunnon ihmiset vähissä, rouva Müller. Luulenpa vain, että herra arkkiherttua Ferdinandkin erehtyi siellä Sarajevossa sen ampujan suhteen. Hän näki jonkun herran ja mietti: Siinä on kunnon mies, kun hurraa minulle. Ja samassa se herra ampua posautti hänet. Menikö kerralla vai tarvittiinko useampikin laukaus?

— Lehdessä sanotaan, arvon herra, että herra arkkiherttua oli kuin seula. Oli murhamies ampunut kaikki patruunansa häneen.

— Se käy varsin joutuiseaan, rouva Müller, pahuksen joutuiseaan. Minä ostaisin tuommoiseen hommaan browningin. Se näyttää lelulta, mutta sillä voi ampua kahdessa minuutissa kaksikymmentä arkkiherttuaa, laihaa tai lihavaa. Vaikka näin meidän kesken, rouva Müller, paksuun arkkiherttuaan osuu paremmin kuin laihaan. Sikäli kuin muistan, miten Portugalissa silloin ampuivat kuninkaansa. Se oli paksu. Ei kuningas tietenkään ole laiha. Taidanpa tästä lähteä Pikarin krouviin, ja jos joku tulee tänne hakemaan sitä kääpiöpinseriä, josta olen ottanut etumaksun, sanokaa, että se on koiratarhassani maalla, että olen vähän aikaa sitten typistänyt sen korvat eikä sitä saa kuljettaa, ennen kuin ne ovat parantuneet, jotta se ei pääsisi kylmettymään. Avain antakaa talonmiehen rouvalle.

Pikarissa istui vain yksi asiakas. Hän oli salaisen poliisin palveluksessa oleva etsivä Bretschneider. Kapakanpitäjä Palivec pesi tuopinalusia ja Bretschneider yritti turhaan virittää hänen kanssaan vakavaa keskustelua.

Palivec oli tunnettu karkeakielisyydestään, hänen joka toinen sanansa oli perse tai paska. Silti hän oli lukenut mies ja kehotti kaikkia perehtymään siihen, mitä Victor Hugo on viimeksimainitusta aineesta kirjoittanut kuvatessaan Napoleonin vanhan kaartin viimeistä vastusta englantilaisille Waterloon taistelussa.

— Pitääpä kaunista kesää, Bretschneider viritteli vakavaa keskusteluaan.

— Ja paskat, vastasi Palivec asetellen tuopinalusia hyllylle.

— Teonhan tekivät siellä Sarajevossa, Bretschneider tokaisi melkein toivonsa menettäneenä.

— Missä Sarajevossa? kysyi Palivec, — siinä nuslelaisessa viinituvassako? Siellä tapellaan harva se päivä, tietäähän sen, kun Nuslessa ollaan.

— Bosnian Sarajevossa, herra kapakoitsija. Siellä ammuttiin herra arkkiherttua Ferdinand. Mitä siihen sanotte?

— Minä en tuommoisiin juttuihin sekaannu, pussatkoot vaikka

persettäni, herra Palivec vastasi asiallisesti ja sytytti piippunsa. — Jos niihin sekaantuu, niin siinä saattaa mennä nirri. Minä olen liikkeenharjoittaja, ja kun ihminen tulee ja tilaa oluen, minä lasken sen hänelle. Mutta joku Sarajevo, poliitikko tai arkkiherttua-vainaa, se ei ole meitä varten, siitä ei saa muuta kuin sellin Pankrácissa.

Bretschneider vaikenä ja katsoi pettyneenä tyhjää krouvia.

— Tuossa oli ennen hänen majesteettinsa keisarin kuva, hän lausui taas hetkisen kuluttua, — juuri tuossa, missä riippuu peili.

— Joo, olipa kuin olikin, herra Palivec vastasi, — siinä se roikkui ja karpäset paskoivat sen, joten vein sen vintille. Tietäähän sen, joku olisi vielä suvainnut huomauttaa ja siitä olisi voinut tulla hankaluuksia. Ja niitäkö minä olisin vailla?

— Se Sarajevon tempu mahtoi olla ruma, herra kapakoitsija.

Tähän salakavalan suoraan kysymykseen herra Palivec vastasi epätavallisen varovasti.

— Tähän aikaan on Bosniassa ja Herzegovinassa hirveät helteet. Kun olin siellä sotaväessä, meidän yliluutnantille piti panna jäitä pääläelle.

— Missä rykmentissä palvelitte, herra kapakoitsija?

— Moisia mitättömyyksiä en muista, en ole koskaan välittänyt pierunkaan vertaa noista paskajutuista enkä välitä nytkään, herra Palivec vastasi, — turha uteliaisuus on vahingoksi.

Etsivä Bretschneider vaikenä lopullisesti ja hänen synkkä hahmonsa kirkastui vasta kun sisään astui Švejk, joka tilasi heti alkajaisiksi mustan oluen huomauttaen:

— Wienissä sitä on tänään suru.

Bretschneiderin silmissä välähti uusi toivo, ja hän sanoi ykskantaan:

— Konopištessa on kymmenen mustaa lippua.

— Kaksitoista niitä pitäisi olla, Švejk sanoi juotuaan kulauksen.

— Miksi juuri kaksitoista? Bretschneider kysyi.

— Jotta olisi tasaluku, tusina, se on helpompi laskea ja tusinan saa aina halvemmalla, Švejk vastasi.

Vallitsi hiljaisuus, jonka rikkoi itse Švejk huokaamalla:

— Sielläpä on jo Herran huomassa, suokoon hänelle Luoja ikuisen

kunnian. Ei ehtinyt edes keisariksi asti. Kun olin sotaväessä, niin yksi kenraali putosi ratsailta ja heitti veivinsä siihen paikkaan. Häntä yritettiin nostaa uudestaan hevosen selkään, mutta kas kummaa, kenraali oli peruuttamattomasti vainaa. Ja hänen kun piti yletä sotamarsalkaksi. Se sattui sotilasparaatin aikana. Paraateista ei ikinä hyvää seuraa. Paraati oli Sarajevossakin. Muistuu mieleeni, kun minulta tuommoisessa paraatissa puuttui kerran sotilaspuvusta kaksikymmentä nappia ja sain siitä hyvästä kaksi viikkoa putkaa ja kaksi päivää makasin kuin mikäkin Lasarus kädet ja jalat köysissä. Mutta kuri se pitää sotaväessä olla, muuten ei kukaan panisi tikkua ristiin. Meidän yliluutnantti Makovec teroitti meille tavan takaa: "Kuri, senkin jästipäät, on oltava, muuten keikkuisitte kuin apinat puissa, mutta sotaväki tekee teistä ihmisiä, senkin pöljät penteleet." Eikö se olekin totta? Kuvitelkaapa puisto, sanotaan vaikka Kaarlentorilla, ja joka puussa yksi kuriton sotamies. Sitä olen aina pelännyt kaikkein eniten.

— Se Sarajevon juttu, Bretschneider pisti taas väliin, — oli serbien työtä.

— Siinä erehdytte, Švejk vastasi, — turkkilaiset sen tekivät, Bosnian ja Herzegovinan takia.

Ja Švejk esitti näkemyksensä Itävallan politiikasta Balkanilla. Turkkilaiset olivat vuonna 1912 menettäneet Serbian, Bulgarian ja Kreikan. He halusivat apua Itävallalta, ja kun eivät saaneet, ampuivat Ferdinandin.

— Tykkäätkö turkkilaisista? Švejk kääntyi kapakanpitäjä Palivecin puoleen. — Tykkäätkö niistä pakanapiskeistä? Etpä tietenkään.

— Asiakas kuin asiakas, Palivec virkkoi, — olipa sitten vaikka turkkilainen. Me liikkeenharjoittajat emme politiikasta perusta. Maksa oluesi ja istu kapakassa löpsemässä vaikka läpiä päähäsi. Se on minun periaatteeni. Tekikö sen tempun Ferdinandille serbi taikka turkkilainen, katolilainen taikka muhamettilainen, anarkisti taikka nuortšekkiläinen, se on minulle yksi ja sama.

— Olkoon niin, herra kapakoitsija, sanoi Bretschneider, joka oli taas alkanut toivoa, että näistä kahdesta saisi ehkä jommankumman kiinni, — mutta myöntänette kuitenkin, että se on suuri menetys Itävallalle.

Kapakoitsijan puolesta vastasi Švejk:

— Menetyspä hyvinkin, sitä ei käy kieltäminen. Ferdinandia ei voi korvata millä tahansa tomppelilla. Hänen olisi pitänyt vain olla vielä pönäkämpä.

— Kuinka niin? Bretschneider vilkastui.

— Ettäkö kuinka niin? Švejk vastasi tyytyväisenä. — No justiiinsa näin. Jos hän olisi ollut paksumpi, niin olisi varmasti saanut halvauksen jo aikoja sitten, kun ajoi Konopištässä takaa niitä ämmiä, jotka keräsivät hänen metsästysmailtaan risuja ja sieniä, eikä hänen olisi tarvinnut kokea moista häpeällistä kuolemaa. Sitä passaakin mieltä, mies on peräti hänen majesteettinsa keisarin veljenpoika, ja silti paukauttivat hengiltä. Sehän on häpeä, sitä on lehdet pullollaan. Meillä Budjovicessa puukotettiin taannoin torilla jossain pikku kahnauksessa karjakauppias, joku Břetislav Ludvík. Hänellä oli poika Bohuslav, ja minne tämä menikin sikoja kauppittelemaan, kukaan ei häneltä ostanut ja kaikki sanoivat: ”Se on sen puukotetun poika, taitaa olla itsekin varsinainen konna.” Hänen ei auttanut muu kuin hypätä Krumlovissa sillalta Vltavaan, hänet kiskottiin joesta kuiville, virvoiteltiin henkiin, pumpattiin tyhjäksi vedestä, ja eikös tämä kehveli mene oikaisemaan koipensa lääkärin sylissä, kun tämä oli pistämässä häneen jotain piikkiä.

— Teilläpä on oudot vertaukset, Bretschneider lausui merkitsevästi, — ensin puhutte Ferdinandista ja sitten karjakauppiaasta.

— Eikä ole, Švejk puolustautui, — Luoja varjellekoon, minäkö muka haluaisin verrata ketään kehenkään. Herra kapakoitsija tuntee minut. Enhän ole ikinä verrannut ketään kehenkään? En vain tahtoisi olla arkkiherttuan lesken nahoissa. Mitä hän nyt tekee? Lapset ovat orpoja, Konopištän tilukset ilman isäntää. Pitäisikö hänen mennä naimisiin jonkun toisen arkkiherttuan kanssa? Mitä siitä tulisi? Lähtee hänen kanssaan taas Sarajevoon ja jää toistamiseen leskeksi. Zlivissä Hlubokán lähellä oli vuosia sitten muuan metsänvartija, jolla oli ruma nimi Pind'our. Salametsästäjät ampuivat hänet ja jäljelle jäi leski kahden lapsen kanssa. Vuoden kuluttua leski vei taas vihille metsänvartijan, Šalvan Pepíkin Mydlovarista. Mutta hänetkin ammuttiin. Sitten leski meni kolmannen kerran miehelään ja taas metsän-

vartijan kanssa ja virkkoi: "Kolmas kerta toden sanoo. Jos nyt ei onnistu, en tiedä, mitä teen." Niinhän siinä tietysti kävi, että taas häneltä ammuttiin mies, ja hänellä oli niiden metsänvartijoiden kanssa jo kaikkiaan kuusi lasta. Hän kävi oikein ruhtinaan toimistossa Hlubokassa valittamassa, että joutuu kärsimään noiden metsänvartijoiden takia. Hänelle suositeltiin kalalammikon vartijaa Jarešia Ražicen vartiotorista. Ja mitä luulette, tämä hukutettiin, kun lammikkoa oltiin tyhjentämässä kaloista, ja häneltä jäi leskelle kaksi lasta. Sitten hän otti mieheksi vodňanylaisen siantappajan, ja tämä iski hänet kerran yöllä hengiltä lahtikirveellä ja kävi itse antamassa itsensä ilmi. Kun häntä sitten hirtettiin Písekin lääninoikeuden edessä, hän puraisi pappia nenästä ja sanoi, ettei kadu mitään, ja sitten vielä jotain hyvin rumaa hänen majesteetistaan keisarista.

— Tiedättekö, mitä hän sanoi? Bretschneider kysyi toiveikkaalla äänellä.

— Sitä en voi sanoa, sillä sitä ei kukaan ole uskaltanut toistaa. Mutta se oli kuulemma niin kauheaa ja hirveää, että muuan oikeusneuvos, joka oli paikalla, tuli hulluksi ja on yhä edelleen eristettynä, ettei asia tulisi ilmi. Se ei ollut mikään tavallinen hänen majesteettinsa keisarin loukkaus, joita päästellään humalapäissään.

— Entä miten hänen majesteettiaan keisaria loukataan humalapäissä? kysyi Bretschneider.

— Hyvät herrat, kääntäkää jo sivua, tokaisi kapakoitsija Palivec, — en totta tosiaan tykkää mokomasta. Tulee lipsautetuksi yhtä sun toista ja jälkikäteen kaduttaa.

— Jaa että kuinka majesteettiaan keisaria loukataan humalapäissä? toisti Švejek. — Kaikin tavoin. Juokaapa päanne täyteen, kuunnelkaa Itävallan kansallislaulu ja näette, mitä alatte suustanne suoltaa. Keksitte hänen majesteetistaan keisarista niin paljon, että jos siitä olisi edes puolet totta, siitä riittäisi hänelle häpeää koko loppuiäksi. Mutta sitä ei vanhaherra totta tosiaan ansaitse. Otetaan vaikka tämä. Poikansa Rudolfin hän menetti jo nuorena, miehisen voiman kukoistuksessa. Vaimonsa Elisabeth pistettiin kuoliaaksi viilalla, sitten hän menetti Jan Ortin, hänen veljensä Meksikon keisari ammuttiin jossain linnoituksessa jotain seinää vasten. Ja nyt häneltä ammuttiin vanhoilla päi-

Suuri veijariromaani ja hilpeä osoitus siitä, että suuri aika ei vaadi suuria ihmisiä

Ensimmäisen maailmansodan pyörteisiin imeytyvä sotamies Švejk on sutki tyhjäntoimittaja, jota kohtalo – tai typeruus – kuljettaa toilauksesta toiseen. Ei kuitenkaan koskaan rintamalle asti. Reissullansa Švejk kohtaa kyykytystä jos jonkinlaista: kapuloita rattaisiin heittävät niin pöyhkeilevät upseerit, juopot papit kuin saivartelevat virkamiehetkin. Mutta mitä ankarammaksi höykytys yltyy, sitä selvempää on, että se joka parhaiten nauraa, on sittenkin salaviisas sotamies Švejk.

